

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास  
माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय  
माननीय न्यायाधीश श्री जगदीशशर्मा पौडेल  
फैसला

२०६९-८१-१२३९

विषय:- उत्प्रेषण।

धादिङ्ग जिल्ला गुम्दी गा.वि.स. वडा नं. ६ स्थायी घर भई हाल का.जि.  
का.म.न.पा. वडा नं. १७ बस्ने नवराज नेपाल -----१

पुनरावेदक  
निवेदक

विरुद्ध

का.जि.का.म.न.पा. वडा नं. ३१ कमलादी स्थित अल्पाईन कार्ड सर्भिसेज  
प्रा.लि. -----१

का.जि.का.म.न.पा. वडा नं. १ बस्ने राम बहादुर मल्लको नाती बुद्धि  
बहादुर मल्लको छोरा रविन्द्रबहादुर मल्ल -----१

विपक्षी

नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक लि. दरबारमार्ग काठमाडौं-----१

कर्जा सूचना केन्द्र लिमिटेड हेरिटेज प्लाजा कमलादी काठमाडौं-----१

शुरु फैसला गर्ने:- पुनरावेदन अदालत पाटन

मा. न्या. श्री टीकाबहादुर हमाल

मा. न्या. श्री सत्यराज गुरुङ्ग

मिति ०७०।१।२५

न्याय प्रशासन ऐन २०४८ को दफा ९(१) बमोजिम दायर हुन आएको प्रस्तुत  
मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छ:-

मिति २०६९ साल अषाढ २५ गते म निवेदक नवराज नेपाल र अल्पाईनका  
संचालक रविन्द्र मल्ल बीच निज विपक्षीले रु. १,९७,००,०००।- अक्षेरूपी एक करोड  
सन्तनब्बे लाख म निवेदकलाई दिने सो रकम निवेदकले विपक्षी मल्ललाई नेपाल

इन्भेष्टमेन्ट बैंकको चेक मार्फत फिर्ता भुक्तानी गर्ने भन्ने करार सम्झौता भई सोही मितिमा निवेदक ऋणी र विपक्षी मल्ल बीच भएको रु. १,०२,९७,५००।- अक्षेरूपी एक करोड दुई लाख सन्तनब्बे हजार पाँच सयको कागज र बैंकको चेक बनाउन विपक्षीले बाध्य गराएका हुन। माथि उल्लेखित सम्झौता अनुसारको रकमको ब्याज समेत जोडी मिति २०६९ श्रावण १ गतेको मिति हालन लगाई उक्त रकमको तमसुक बनाई सो रकम सुरक्षणको लागि इन्भेष्टमेन्ट बैंकको चेकहरुमा सही गर्न बाध्या पारी लिएका हुन। चेक र तमसुकको सम्बन्धमा का.जि.अ. मा हिसाव किताब गराई पाउँ भन्ने मुद्दा विचाराधीन अवस्थामा चलिरहेको छ। साथै विपक्षीहरुका नाममा अन्तरिम आदेश समेत जारी भइसकेको छ। विपक्षी इन्भेष्टमेन्ट बैंकले कर्जा सूचना केन्द्रमा सिफारिस गरी कालो सूचीमा राख्न थालेकोले मेरो नागरिक अधिकार ऐन, २०१२ को दफा १२, ६,(४) (७) ९, १३ तथा संविधानको धारा १२ को उपधारा २, ३(ड) को मौलिक हक समेतमा आघात पुग्ने गरी अदालतमा विचारधीन रहेको विषयवस्तुमा म निवेदकलाई पक्राउ नगर्ने नगराउने तथा नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ७९ तथा नेपाल राष्ट्र बैंक कर्जा सूचना नियमावली, २०५९ को नियम ७ बमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंकबाट २०६९ मा जारी कर्जा सूचना कालो सूची सम्बन्धी निर्देशिकाको विपरीत हुने गरी गरेको सिफारीस उत्प्रेषणको आदेशले बदर गरी पाउँ र कर्जा सूचना केन्द्रलाई कालो सूचीमा नराख्न विपक्षीको नाउँमा निषेधाज्ञा जारीगरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको रिट निवेदन।

यसमा के कसो भएको हो निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी हुनु नपर्ने कुनै आधार कारण र प्रमाण भए बाटोको म्याद बाहेक १५ दिनभित्र लिखित जवाफ पेश गर्नु भनी विपक्षीहरुको नाउँमा म्याद सूचना जारी गरी लिखित जवाफ परे वा अवधि समाप्त भएपछि नियमानुसार पेश गर्नु। अन्तरिम आदेश समेतको माग रहेको देखिँदा यसै विषयमा निवेदकलाई पक्राउ नगर्नु नगराउनु भनी काठमाडौँ जिल्ला अदालतबाट २०६९।९।२ मा अन्तरिम आदेश जारी भई रहेकोले सोही विषयमा पुनः अन्तरिम आदेश जारी गरिरहनु परेनः भनी मिति २०६९ साल माघ २५ को पुनरावेदन अदालत पाटनको आदेश।

विपक्षी निवेदकले प्रस्तुत मुद्दाका प्रत्यर्थी रविन्द्र मल्ललाई दिएको चेकको भुक्तानी रोकी पाउन विपक्षी निवेदकले निवेदन दिएको कारणले उक्त चेकको भुक्तानी हुन

नसकेकोमा विपक्षीलाई चेकको भुक्तानि हुने व्यवस्था मिलाउन तथा निज उपर आवश्यक कानूनी कारवाही चलाउन यस बैंकमा निवेदन दिएकोले यस बैंकबाट विपक्षी निवेदकलाई सोही मुताबिक पत्राचार गरी तत्पश्चात पनि उक्त चेकको विवाद समाधान तर्फ कुनै पहल नगरेकोले बाध्य भई कालो सूचीमा राख्न सिफारिस गरिएको हो। नेपाल राष्ट्र बैंक ऐन, २०५८ को दफा ८० तथा बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ५० बमोजिम समेत ने.रा. बैंकले जारी गरेको आदेश निर्देशन तथा परीपत्र हामी बैंकले अनिवार्य रूपमा पालन गर्नु पर्ने स्पष्ट कानूनी व्यवस्था गरेको छ। नेपाल राष्ट्र बैंकबाट जारी भएको इ.प्रा. निर्देशन नं. १२/०६९ बमोजिम बैंकले निवेदकलाई कालो सूचीमा राख्ने कार्य अगाडी बढाएको हुँदा हामीबाट बैंक निज निवेदकको कुनै नागरिक एवं संवैधानिक हक हनन नगरिएको हुँदा रिट खारेज भागी छ भन्ने समेत व्यहोराको नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक दरबारमार्ग काठमाडौंको लिखित जवाफ।

विपक्षी र मेरो बिचमा भएको मिति २०६९।३।२५ को सम्झौता करार ऐन, २०५६ को अधिनमा रही भएको करार लिखत हो। करारको परिपालना गर्ने गराउने विषयमा रिट क्षेत्राधिकार आकृष्ट हुन सक्दैन। विपक्षीको संवैधानिक एवं कानूनी अधिकारमा आघात पुऱ्याउने कुनै कार्य म र कम्पनीको तर्फबाट नभएकोले उक्त मितिमा भएको सम्झौता विशुद्ध करारसंग जोडिएको विषय भएकोले साधारण अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत कानूनी उपचारको मार्ग अवलम्बन गर्न सक्ने पर्याप्त वैकल्पिक कानूनी उपचारको मार्ग प्रभावकारी हुँदा हुँदै अधिकार क्षेत्रको अभावमा दायर भएको रिट खारेज गरी पाउ भन्ने समेत व्यहोराको अल्पाइन कार्ड सर्भिसको र रविन्द्र मल्लको लिखित जवाफ।

मिति २०६९।१०।२६ गते कर्जा सूचना केन्द्र लिमिटेड हेरीटेज प्लाजा कमलादी काठमाडौंको नाउँमा म्याद तामेली भई लिखित जवाफ नफिराई बसेको।

यसमा राष्ट्रबैंकले वित्तीय संस्थालाई दिएको निर्देशनमा आफ्नो खातामा पर्याप्त रकम नभएको अवस्थामा वा चेक जारी भुक्तानी हुन नसक्ने अन्य कारणले कुनै जारी चेक भुक्तानी हुन नसकेकोमा सो विवाद मिलाउन ७ दिनको समय दिने र सो समय भित्र विवाद नमिलाई रकम भुक्तानी नभएमा त्यस्तो चेक जारी गर्न फर्म कम्पनी संस्थान वा व्यक्तिलाई त्यस्तो वित्तीय संस्थाले कालो सूचीमा सूचिकृत गर्नु पर्ने व्यहोरा उल्लेख भएको र यि

निवेदकलाई नेपाल ईन्भेष्टमेन्ट बैंकले ७ दिने सूचना जारी गर्दा समेत निजले सो विवाद समाधान गर्न सकेको अवस्था नदेखिँदा निजले हर हिसाव मुद्दा दिएको कारणले कालो सूचीमा सूचिकृत गर्ने कार्य रोक्नु पर्ने देखिँदैन। यसै सन्दर्भमा निवेदक सुरेश चन्द्र पौडेल वि. नेपाल ईन्भेष्टमेन्ट बैंक लि. समेत भएको सम्बत् २०६५ सालको WO-०३४८ को उत्प्रेषण, परमादेश लगाएतको मुद्दामा सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६७।२।१७ मा आदेश हुँदा विपक्षी ईन्भेष्टमेन्ट बैंकले निवेदकलाई चेकको भुक्तानी सम्बन्धि विवाद समाधान गर्न दिईएको समयलाई वेवास्ता गरी बसेको कारणबाट उल्लेखित कानूनले निर्धारण गरेको दायित्व तथा कर्तव्य पालन गर्ने सिलसिलामा निवेदकलाई कालो सूचीमा समावेश गर्न कर्जा सूचना केन्द्रलाई पत्राचार गरेको देखिँदा र कर्जा सूचना केन्द्रको कुनै पनि कारवाहीले निवेदकको संविधान र ऐन प्रदत्त अधिकारको हनन भएको नदेखिएकोले माग बमोजिम रिट जारी गर्न पर्ने अवस्था नदेखिँदा रिट खारेज हुने ठहरी फैसला भएको देखिएकोले पनि चेक भुक्तानी हुन नसकी चेक जारी गर्नेलाई सूचित गरी ७ दिनको समय दिँदा पनि चेक भुक्तानी हुन सक्ने गरी रकम जम्मा नगरेमा त्यस्तो चेक जारी गर्नेलाई कालो सूचीमा राख्दा निजको कानूनी हक हनन भयो भन्ने अवस्था देखिँदैन।

त्यस्तै यि निवेदकले यसै विषयमा का.जि.अ.मा हर हिसाव गराई पाउँ र निषेधाज्ञा मुद्दा दिई विचारधिन अवस्थामा रहेकाले उक्त मुद्दाबाटै विवादको निरोपण हुने हुँदा यस मुद्दाबाट निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी गरि रहनु पर्ने अवस्था देखिएन। तसर्थ, निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी गर्नु पर्ने नदेखिँदा प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला।

मिति २०६९।३।२५ को करार बमोजिम दिएको चेकको रकम विपक्षी प्रा. लि. ले प्राप्त गर्नुपर्ने हो वा होईन भन्ने सम्बन्धमा श्री काठमाडौं जिल्ला अदालतमा चलेको हिसाव किताव गराई पाउँ भन्ने मुद्दाबाट ठहर नहुँदा सम्म सो चेकको विषयलाई लिएर कालो सूचीमा निवेदकको नाम समावेश गर्न मिल्ने होइन। नेपाल राष्ट्रबैंकबाट इजाजत पत्र प्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थानहरूलाई जारी गरिएको एकीकृत २०६९ को ई.प्रा. निर्देशन नं. १२/०६९ ले कालोसूची सम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ। सो कानूनी व्यवस्था हेर्दा खातामा मौज्जात अपर्याप्त भएमा कालो सूचिमा राख्न सम्म व्यवस्था गरेको देखिन्छ। मैले

विपक्षी अल्पाई कार्ड सर्भिसेजसँग हिसाव नमिलेको कारणले चेकको भुक्तानि रोकी पाउँ भनी निवेदन दिएको हुँ। खातामा पर्याप्त रकम नभएको कारणले चेक अनादर भएको होइन र चेक अनादर भएको अवस्थामा मात्र कालोसूचिमा समावेश गर्न सकिने हो। मिति २०६९।३।२५ को करारको आधारमा चेक जारी गरिएको हो सो करार लगायतका विषयमा विवाद परी विपक्षी अल्पाईन कार्ड सर्भिसेज र निवेदक बिचको हर हिसाव नमिलेका कारणले चेकबाट भुक्तानि रोक्न पत्राचार गरिएको अवस्था विद्यमान छ। यस्तो अवस्थामा ई.प्रा. निर्देशन नं. १२/०६९ बमोजिम कालो सूचिमा नाम समावेश गर्न सिफारिस गर्न विपक्षी बैंकले मिल्दैन र विपक्षी कर्जा सूचना केन्द्रले कालो सूचिमा समावेश गर्न पनि मिल्दैन। चेक बमोजिमको रकम विपक्षी प्रा. लि. ले प्राप्त गर्ने पो हो वा होइन भन्ने कुरा एकिन नभई चेकको विषयलाई लिएर कानूनी कारवाही गर्न कदापि भिन्ने होइन। ई. प्रा. निर्देशन नं. १२/०६९ को लगत व्याख्या गरी वास्तविक कुरा बुझ्दै नबुझि मेरो रिट निवेदन खारेज गर्ने गरी श्री पुनरावेदन अदालत पाटनबाट भएको आदेश अत्यन्त त्रुटीपूर्ण हुँदा बदर उल्टी गरि निवेदकको माग बमोजिम आदेश जारी हुने गरि ईन्साफ न्याय दिलाई पाउँ भन्ने रिट निवेदकको यस अदालत समक्ष दायर भएको पुनरावेदनपत्र।

नियम बमोजिम आजको दैनिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढीपेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदन पत्र सहितको मिसिल अध्ययन गरी पुनरावेदक तर्फको जिकीर समेत सुनि पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०७०।१।२५ मा भएको फैसला मिलेको छ छैन सोही विषयमा निर्णय दिनु पर्ने देखियो।

निर्णय तर्फ विचार गर्दा खातामा प्रयाप्त रकम नभएको कारणले चेक अनादर भएको होइन र चेक अनादर भएको अवस्थामा मात्र कालो सूचीमा समावेश गर्न सकिने हो। मिति २०६९।३।२५ को करारको आधारमा चेक जारी गरिएको हो। सो करार लगायतका विषयमा विवाद गरी विपक्षी अल्पाईन कार्ड सर्भिसेज र निवेदक बिचको हर हिसाव नमिलेका कारणले चेकबाट भुक्तानी रोक्न पत्राचार गरिएको हो। यस्तो अवस्थामा ई.प्रा. निर्देशन नं. १२/०६९ बमोजिम कालो सूचीमा नाम समावेश गर्न विपक्षी बैंकले सिफारिस गर्न र विपक्षी कर्जा सूचना केन्द्रले कालो सूचीमा समावेश गर्न मिल्दैन भन्ने निवेदकको मुख्य पुनरावेदक जिकिर रहेको देखिन्छ।

यसमा निवेदकलाई कर्जा सूचना केन्द्रले कालोसूचीमा समावेश गर्ने गरेको निर्णय मुनासिव छ कि छैन भन्ने नै मुख्य प्रश्न रहेको देखियो।

यसमा सर्वप्रथमतः यी पुनरावेदक (निवेदक) नवराज नेपाल र अल्पाईन कार्ड सर्भिसेजका अख्तियारवाला रविन्द्र मल्ल विच रकम लेनदेन सम्बन्धमा विवाद उत्पन्न भएको र सो विषयलाई लिएर काठमाडौं जिल्ला अदालतमा हरहिसाव गराई पाउँ भन्ने मुद्दा समेत दायर भई विचाराधिन रहेको भन्ने शुरु निवेदन तथा पुनरावेदन व्यहोरा समेतबाट देखिन्छ। यी पक्ष विपक्ष बिच भएको लेनदेन कारोबारको हरहिसाव सम्बन्धी उक्त विषय निरोपण हुन बाँकी रहेको अवस्थामा यी पुनरावेदक नवराज नेपालले नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंक मार्फत अल्पाईन कार्ड सर्भिस प्रा.लि. लाई चेक मार्फत दिने भनिएको रकम भुक्तानी नदिनको लागि विपक्षी नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंकलाई अनुरोध गरेको मिसिल संलग्न पत्रबाट देखिन्छ। नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंकको खातामा प्रयाप्त रकम नभएको कारणले चेक फिर्ता भए पश्चात अल्पाईन कार्ड सर्भिस प्रा.लि. समेतले यी पुनरावेदकलाई कालो सूचीमा राख्न विपक्षी इन्भेष्टमेन्ट बैंक समक्ष अनुरोध गरेको देखिन्छ। नेपाल इन्भेस्टमेन्ट बैंकले नेपाल राष्ट्र बैंकबाट जारी भैरहेको निर्देशन बमोजिम ७ दिन भित्र आपसी विवाद समाधान गर्नको लागि सो बैंकले यी निवेदकलाई मिति Decemer 10-2012 मा जानकारी गराएको भन्ने मिसिल संलग्न कागजबाट देखिन्छ। तर त्यसरी नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंकले निवेदकको आपसी विवाद समाधान गरी ७ दिन भित्र प्रयाप्त मौज्दात रकम आफ्नो खातामा पुर्‍याउनको लागि समयसीमा तोकेर निवेदकलाई पत्र पठाएको भएता पनि निवेदकले सो पुरा गर्न सकेको अवस्था देखिंदैन। तत्पश्चात मात्र नेपाल राष्ट्र बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०६३ को दफा ५० बमोजिम नेपाल राष्ट्र बैंकले वित्तीय संस्थानलाई जारी गरेको ई.प्रा. निर्देशन नं. १२/०६९ को दफा १०(२) अनुरूप यी निवेदकलाई कालोसूचीमा राख्न नेपाल इन्भेष्टमेन्ट बैंकले कर्जा सूचना केन्द्रमा सिफारिस गरि पठाएको देखिन्छ।

यसरी राष्ट्रबैंकको मौद्रिकनीति तथा नियम बमोजिम जारी भैरहेको निर्देशन बमोजिम निवेदकले पूरा गर्नु पर्ने दायित्व पूरा गर्न नसकेको स्थितिमा यी निवेदकलाई विपक्षी इन्भेष्टमेन्ट बैंकको सिफारिश बमोजिम कालो सूचीमा राखेको कार्यले यी पुनरावेदक (निवेदक)को संविधान प्रदत्त कुनै पनि हकमा आघात परेको मान्न मिल्ने अवस्था देखिंदैन।

साथै काठमाडौं जिल्ला अदालतमा विचाराधिन रहेको हरहिसाव गराई पाउँ भन्ने मुद्दाबाट यी पुनरावेदक तथा विपक्षी रविन्द्र मल्ल बिच विद्यमान हरहिसाव सम्बन्धी विवादको समेत निरोपण हुन सक्नेनै देखिँदा यी पुनरावेदकलाई कालो सूचीमा राख्ने गरी भएको आदेशलाई बदर गरी रहन पर्ने अवस्था देखिँएन ।

तसर्थ रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्‍याइ पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०७०।१।२५ गते भएको आदेश मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । निवेदन माग बमोजिम आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने निवेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्दैन । दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार गरी बुझाई दिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- बसन्तजङ्ग थापा

कम्प्युटर टाइप:- प्रेमबहादुर थापा

इति सम्बत २०७१ साल मंसिर २२ गते रोज...शुभम् ----- ।